

Heimans en Thijsse

Nieuwsbrief

Mededelingenblad van de Heimans en Thijsse Stichting

nummer 33 november 2007

Natuur- en Milieueducatie

Onlangs kwam de Nederlandse vertaling uit van het boek *Last Child in the Woods* van de Amerikaanse auteur Richard Louv. Dat werk, dat in het Nederlands de titel 'Het laatste kind in het bos' draagt, benadrukt hoe belangrijk contact met de natuur kan zijn in de ontwikkeling van het kind. In de natuur opgedane ervaringen kunnen niet alleen in sterke mate bijdragen aan de identiteitsvorming van het kind, maar ze werken vaak ook een leven lang door. Dat bevestigt wat velen die in de natuureducatie werkzaam zijn, uit ervaring heel goed weten.

In ons land komen kinderen echter steeds minder in contact met de natuur. Een nog niet zo lang geleden uitgevoerd onderzoek waarin de natuurkennis van jonge kinderen getest werd, leverde als antwoord op de vraag welk dier volgens hen in ons land beslist niet mocht uitsterven, leeuw en olifant als toppers op. Dit is niet zo verwonderlijk. Buitenonderwijs wordt nog maar weinig gegeven op onze scholen en op de PABO's worden aankomende leerkrachten ook niet opgeleid tot het geven van zulk onderwijs. Het natuurbeeld van veel kinderen komt van het *National Geographic Channel*. Daardoor zijn organisaties die zich inzetten voor natuureducatie van eminent belang geworden.

In de natuureducatie voltrekken zich op het moment ingrijpende veranderingen. Het oude adagium 'leer de kinderen de natuur kennen, dan krijgen ze er vanzelf respect voor' lijkt achterhaald. Natuureducatie op cognitief niveau alleen slaat niet meer aan. Veel werkers in het veld leggen nu de nadruk op het spelenderwijs en met alle zintuigen verkennen van de natuur. En dat vergt nieuwe methoden voor de educatieve praktijk. Deze worden dan ook op allerlei fronten ontwikkeld. Dat kwam duidelijk naar voren op de Heimans en Thijsse dag die op 7 oktober jl. plaatsvond ter nagedachtenis aan onze oud-voorzitter Harry Wals. Deze dag, die geheel in het thema stond van milieu- en natuureducatie, leverde zoveel belangwekkende thema's op dat het bestuur van de Sichting voornemens is over dit onderwerp een nationaal symposium te organiseren in 2008.

Voornoemde Amerikaanse studie laat zien dat het de kunst is voorwaarden te scheppen waaronder voor het kind een 'magic moment' kan optreden. Dat vereist van de 'educator' dat hij een combinatie aanbiedt van prikkeling én terughoudendheid, van spanning én ontspanning. Dat is geen eenvoudige opgave. Maar de beloning is groot: het geschenk van een magisch moment dat een leven lang bijblijft. Daarmee is voor ons, donateurs van de Heimans en Thijsse Stichting, de weg naar ons werk in en met de natuur toch ook ooit begonnen?

Matthijs Schouten

Verslag Harry Wals Symposium Wilhelminaoord 5 en 6 oktober 2007

Een gezellige eetzaal in het buitencentrum Wilhelminaoord, 'School in Bos' van de voormalige dienst School en Kindertuinen uit Den Haag waar Harry ooit directeur van was. Een kleine dertig mensen aan rijk gedekte en welvoorzene tafels. Na het uitgelezen diner de vertoning van de film 'An Unconvenient Truth'. Met daarna discussie over de didactische waarde van de film. Wie zou hem in zijn of haar lessen gebruiken? Nou niemand eigenlijk. Stukjes er uit, dat wel. Het belang van de film ligt in de politieke agenda, maar niet in de klas. De discussie gaat over in een gezellige avond. Welwillend gadeslagen door het portret van Harry Wals aan de muur.

Overnacht wordt op de slaapkamers waar normaal Haagse schoolkinderen een weeklang bivakkeren. Na het ontbijt is er tijd voor vertreding in het

Documentatie van

- natuurbeleving
- natuurstudie
- natuurbehoud
- natuureducatie

Ien Rappoldt, hoofd Buitencentrum; links het Hoofdbouw, op de achtergrond het Mammoethuis.

Middagexcursie o.l.v. Pieter Schroevers, een van de organisatoren van het symposium, hier gezeten op het hunebed van de Havelterberg.

bij het huis behorende bos. Haagse stadskinderen kunnen daar tijdens hun verblijf ruiken aan de natuur, buiten ravotten en hutten bouwen. Twee grote everzwijnen hebben het ook reuze naar hun zin, lekker schurkend tegen een boom met de poten in de modder. Deelnemers aan het zaterdagse gedeelte van het symposium arriveren. Dagvoorzitter Maarten Smies heet ze welkom en het hoofd van het centrum, Ien Rappoldt, legt het ochtendprogramma uit.

Er wordt in twee groepen een bezoek gebracht aan werkplekken in het bos. Door het zonovergoten herfstbos wandelt men naar natuurgetrouw nagebouwde prehistorische behuizingen. Net als de Haagse bleekneusjes raakt het gezelschap geboeid door de pogingen om vuur te maken met vuursteen en tondel. Het lukt waarachtig ook nog. Het op didactische wijze uitleggen van het ontstaan en de ontwikkeling van het bronsgieten is al even inspirerend. Elders mogen deelnemers zwoegen met een vuurboog, en ook daar lukt het om met gloeiend hout en gedroogd lisdoddepluis vuur te maken. Anderen proberen mesjes van een vuursteenknol af te slaan. Een bezoek aan de 'Jan Wartenahof' sluit de rondgang af. De hof is een heemtuin bestaande uit twee gedeelten, een hoog gelegen zandig stuk met o.a. Jeneverbes en een laaggelegen deel met veenweide, moeras- en waterwereld. Jan Wartena, het vorige hoofd van het Buitencentrum, is de schepper en nog steeds beheerder van de tuin. De mensen van School in Bos zijn puike onderwijzers die hun enthousiasme inspirerend weten over te dragen.

Na de lunch, wederom welvoorzien, vertrekt een bus vol nieuwsgierige deelnemers voor een excursie in de omgeving. Onder leiding van- en toegelicht door Pieter Schroevers wordt gekeken naar de ontwikkeling van het landschap en de daarmee samenhangende vorm van de dorpen. Een tocht langs Vledder, een brinkdorp aan een es, en Wapserveen, een streekdorp in het veen leidt naar de hunebedden bij Havelte. Tronend op een hunebed doet Pieter daar de oudste geschiedenis van Drenthe uit de doeken.

Terug in Wilhelminaord is het woord aan Willem Ferwerda van IUCN Nederland met een inleiding over de relatie tussen mens en natuur op wereldschaal. Een onderwerp dat niet mag ontbreken, gezien de betrokkenheid die Harry Wals ook met de internationale natuurbescherming toonde. Daarna schetst Teun Klumpers, plv. directeur landbouw van het ministerie van LNV en oud-medewerker van Harry een indringend portret van hem. Hij zet Harry neer in een aantal karaktertrekken en geeft daarmee een beeld van een compleet mens. Niet altijd even makkelijk voor zichzelf of zijn omgeving, maar altijd rusteloos betrokken bij het zoeken naar oplossingen in de natuur- en milieueducatie. Vanaf de kleine schaal van zijn

eigen dienst in Den Haag en School in Bos, tot de nationale en internationale natuurbescherming en natuureducatie.

De middag, en daarmee het symposium, wordt afgesloten met een receptie in het Mammoethuis, het nieuwe les- en tentoonstellingsgebouw, waar een tentoonstelling van schilderijen van Jan Wartena is ingericht (en zijn jeugdboek *De Zevenboom*, over een tocht van kinderen in het jaar 12 van Zuid-Frankrijk naar Drenthe, te verkrijgen is).

Een welgeslaagd symposium, een waardige herdenking waarvan Harry Wals ook genoten zou hebben.

Piet J. Roos

Beelddragers in de collecties

Naast vele boeken en archieven beheert de Heimans en Thijsse Stichting ook beelddragers: foto's, glasnegatieven, dia's en tekeningen. Er zijn albums vol foto's met dr. Jac. P. Thijsse en is er een stalen kast met vele foto's en dia's die aan de Stichting zijn geschonken. In de recent verworven collecties bevinden zich veel beelddragers.

Belangrijke verzamelingen negatieven en foto's van de natuurfotografen Richard Tepe (1864-1952), A. Burdet (1868-1940), P.L. Steenhuizen (1870-1940), Jan P. Strijbos (1891-1983), Frans Kooijmans (1907-1997) en Kees Hana (1910-1975) zijn in het verleden door onze stichting overgedragen aan het Nederlands Foto Museum (NFM) in Rotterdam. Belangrijk argument voor deze overdracht was het bewaren in geklimatiseerde koelkluisen. Echter, voor het gebruik van deze foto's voor publicaties kunnen de kosten oplopen. We willen daarom stimuleren dat mensen die zonder winst oogmerk binnen de doelstellingen van de Heimans en Thijsse Stichting handelen en foto's willen gebruiken, géén gebruiksrechten behoeven te betalen.

Recent kwamen binnen een grote collectie dia's van Sikko Parma (+projector!), dia's van de natuur in en om Amsterdam, foto's en tekeningen van Jan Joost ter Pelkwijk (1914-1942) en een groot aantal glasplaten, dia's, foto's (voor een deel in albums) en films van Frans Makkink (1907-2006). In de laatste twee gevallen waren de beelddragers deel van een

grotere verzameling boeken en archiefstukken. Voor een historisch en biografisch onderzoek naar deze personen is het uiteenvallen van die collectie over verschillende instellingen een nadeel. In het geval van de foto's is het noodzakelijk voor een adequaat beheer.

Wij willen in elk geval de foto's, dia's en glasplaten zo goed mogelijk beschrijven. Vele glasplaten en dia's dragen nummers, maar een beschrijving van de afbeelding ontbreekt. Wij bezitten gelukkig vaak de kennis om de planten en dieren op naam te brengen en kennen nog uit eigen aanschouwing het Nederlandse landschap van een halve eeuw geleden. Dat beschrijven is trouwens een bijzonder leuk werk en vaak een feest der herkenning. Bij een eventuele overdracht neemt de commissie aldus veel werk uit handen voor het NFM en bovendien willen we daarmee gunstige voorwaarden bedingen. Deze overzichten kunnen bij de Heimans en Thijssse Stichting in het persoonlijk archief van de betreffende natuuronderzoeker worden opgenomen.

Het is heel bijzonder dat we juist afgelopen jaar allerlei beeldmateriaal ontvingen van de vriendenkring rond Niko Tinbergen, over wie onlangs de Nederlandse vertaling van de biografie door Hans Kruuk, getiteld 'Niko's natuur', is verschenen. En heel veel foto's en glasplaten hadden te maken met het verloren natuurgebied De Beer, waar deze vrienden vaak op excursie gingen. Van Jan Joost

Een van de recent verworven foto's van Frans Makkink: Bergeenden bij een duinplas (ca. 1930).

ter Pelkwijk zijn er tekeningen en foto's, van Frans Makkink foto's en films en ook van Frans Kooijmans zagen we kort geleden een stapel foto's: allemaal van 't Breed, de Kievitenwei, Het Wijde Slik, 't Westhaf en de Aanspoelselhoek op De Beer. Over de vraag hoe de vrienden rond Niko Tinbergen, die tussen 1925 en 1940 jong waren, elkaar hebben beïnvloed en gestimuleerd bij de ontwikkeling van de ethologie, is nog veel te vertellen. Eerst gaan we het boek over De Beer door Ed Buijsman lezen, dat 16 oktober 2007 in Rotterdam is gepresenteerd.

Frans Beekman

MEESTER H. P. GORTER

Ziet de oogjes roodgekreten
Van d'onnooz'le kinderschaar,
Met andijvie volgegeten
Die vergiftigd was zowaar.
Alle warmoes, fruit en knollen
Zitten vol met di-eldrien.
Wie ze nuttigt, loopt te tollen,
Kan geen boerekool meer zien.
Mensen, mossen, vee en planten,
Alles, alles wordt vermoord
Door de wrede fabrikanten
Wie de Mammon slechts bekoort.
Want, publiek, bedenk dit wél:
't Is al te wijten aan de Shell.
Dit, gestaafd van heinde en ver,
Is de boodschap van Briejèr,
Die ik u bij dezen schenk
Als een waarschuwing en wenk.
Hebt ge dit werk reeds verworven,
Geef 't dan aan een ander door,
Voor zover nog niet gestorven
Aan triheptametachloor.

5-12-67 SINT NICOLAAS

Dit Sinterklaasgedicht lag handgeschreven in het door Mr. H.P. Gorter aan onze stichting geschonken exemplaar van C. J. Briejèr, *Zilveren sluiers en verborgen gevaren. Chemische preparaten die het leven bedreigen*. Leiden 1967. Ondanks de met hoofdletters ondertekende SINT zagen we aan het handschrift dat het van Victor Westhoff kwam.

Dit gedicht tekent scherp de verontrusting over de vergiftiging van water, bodem en lucht die de eerste milieugolf tekende en tot deze alarmroep leidde. Het laat ook zien dat de verontrusten zich niet alleen richtten tot de politiek en het beleid, maar ook hun zorg aan elkaar uitten. Niet om de ander te overtuigen, want in de vriendenkring stond bij iedereen het alarm op rood, maar meer als uitlaatklep voor de beklemming waarin men zat.

In de 40 jaar die zijn verstreken is veel gedaan aan het verkleinen of zelfs oplossen van de gigantische problemen van toen. We zijn als mensen met elkaar toch soms tot mooie dingen in staat. Laten we hier moed uit putten nu we voor het enorme klimaatprobleem staan. Met dank aan Victor Westhoff en Hans Gorter voor deze aanleiding tot reflectie.

Open dag in het Hugo de Vries Centrum

Op zaterdag 9 februari 2008 wordt in de hal van het Hugo de Vries Centrum, Plantage Middenlaan 2C, Amsterdam (naast de Hortus Botanicus), van 11 - 16 uur een open dag gehouden voor donateurs van de Stichting en belangstellenden. De Heimans en Thijssse boekentafel (zie Nieuwsbrief 31) is weer opgesteld. Die geeft aan de hand van pronkstukken inzicht in de aard van onze collectie. Dubbele exemplaren verkregen uit donaties worden deze dag

beschikbaar gesteld aan (a.s.) donateurs die daar dan weer gelukkig mee zijn. Er is koffie, thee en water beschikbaar. De lunch kan worden genuttigd in een van de restaurants naast en tegenover het Hugo de Vries Centrum.

Van 13 - 16 uur wordt in de bibliotheek de jaarlijkse vergadering van het Algemeen Bestuur gehouden; deze is toegankelijk voor donateurs voorzover de ruimte strekt! Na afloop is er een glaasje voor alle donateurs. **Gaarne vóór 1 februari 2008 aanmelden bij het Secretariaat!!**

Documentatie van

- natuurbeleving
- natuurstudie
- natuurbehoud
- natuureducatie

Wie Was.....? nr. 14 in Nieuwsbrief 34!!

In plaats van een nieuwe aflevering van de rubriek Wie was...? kondigen wij met veel plezier het boek aan dat Marga Coesèl, samen met Joop Schaminée en Lodewijk van Duuren, schreef over het erfgoed van Heimans en Thijssse.

In de volgende Nieuwsbrief, nr. 34, gaat de serie Wie was...?, met biografische portretten van voorgangers en navolgers van Heimans en Thijssse, weer gewoon door!

De natuur als bondgenoot De wereld van Heimans en Thijssse in historisch perspectief.

Anderhalve eeuw geleden was er in Nederland nog natuur in overvloed en dacht niemand aan natuurbescherming. Sindsdien is er veel veranderd. Heimans, Thijssse en hun navolgers zagen de natuur achteruit gaan en zetten de bescherming ervan met succes op de kaart. De KNNV Uitgeverij presenteert dit verhaal nu in een episch nieuw boek:

De natuur als bondgenoot.

Dat er in het dichtbevolkte Nederland nog mooie en rijke natuurgebieden zijn, danken we aan een krachtige natuurbeschermingsbeweging. Deze ontstond omstreeks 1900. Door de mens te beschouwen als bondgenoot van de natuur – en dus niet als heerser of juist als slaaf – legden de onderwijzers E. Heimans en Jac.P. Thijssse in Nederland de basis voor een evenwichtige houding tegenover de natuur. Het nieuwe boek geeft op een kleurrijke manier gestalte aan deze belangrijke ontwikkeling.

Als rode draad door het boek loopt een kroniek met allerlei opmerkelijke wetenswaardigheden over de Nederlandse natuurbescherming van 1845 tot 2005. De hoofdtekst beslaat een vijftigtal essays over personen en zaken die betrekking hebben op het erfgoed van Heimans en Thijssse. Er zijn hoofdstukken gewijd aan grote namen zoals Strijbos, Tinbergen en Westhoff, aan organisaties zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Provinciale Landschappen, maar ook aan onderwerpen zoals natuuronderwijs en de Verkade-albums.

De lezer heeft met *De natuur als bondgenoot* een bloemlezing in handen zoals die nooit eerder over de Nederlandse natuurbescherming is verschenen: helder en volledig, verrassend en inspirerend. Met een schat aan kennis en inzichten maken de auteurs Marga Coesèl, Joop Schaminée en Lodewijk van Duuren het onderwerp voor een breed publiek aantrekkelijk. De prachtige illustraties zijn afkomstig uit allerlei collecties, waaronder die van de Heimans en Thijssse Stichting. Voor een deel zijn ze nooit eerder gepubliceerd.

Een kijk-, lees- en naslagboek dat eigenlijk in geen enkele Nederlandse boekenkast zou mogen ontbreken!

Uitgever: KNNV Uitgeverij in samenwerking met het IVN.

Uitvoering: 23,5 x 29,7 cm, genaaid gebonden, full colour, 288 blz.

ISBN: 978 90 5011 224 6

Prijs: € 29,95 Euro

Het boek is voor de speciale prijs van € 26,95 te verkrijgen bij het IVN, Antwoordnummer 10168, 1000 RA Amsterdam; e-mail: ivn@ivn.nl; tel. 020-5300290. Ook het boek van Richard Louv, 'Het laatste kind uit het bos' is te bestellen voor de speciale prijs van € 17,95. Voor meer informatie zie www.ivn.nl/webshop

Heimans en Thijssse Nieuws-mail

Kortgeleden is de eerste, door webmaster Herbert Kuyvenhoven samengestelde **Heimans en Thijssse Nieuws-mail** rondgestuurd, en wel aan ruim 100 donateurs van wie intussen een E-mail adres bekend was. In deze Nieuws-mail vindt u aankondigingen van activiteiten van de H&T Stichting en links naar actuele berichten op de website www.heimansentijsssestichting.nl.

De Nieuws-mail is tevens een aanvulling op de papieren Nieuwsbrief die donateurs van de H&T Stichting twee keer per jaar ontvangen. Als service aan de donateurs wordt deze Nieuws-mail ca. zes keer per jaar toegestuurd.

Donateurs die de Nieuws-mail nog niet hebben ontvangen maar dat wel zouden willen worden uitgenodigd hun e-mail adres aan het secretariaat toe te sturen.

De Heimans en Thijssse Stichting beheert een bibliotheek en een archief met materiaal betreffende de ontwikkeling in het denken over en het omgaan met de natuur.

Activiteiten op deze terreinen worden bevorderd door o.m. het toekennen van de Heimans en Thijssse Prijs.

Men kan donateur van de Stichting worden door EUR 15,- (instellingen minimaal EUR 45,-) over te maken op postgiro 3831069 t.n.v.

Heimans en Thijssse Stichting, Amsterdam, onder vermelding van 'donatie'. Men ontvangt dan de Nieuwsbrief en uitnodigingen voor manifestaties.

Postadres

Postbus 20123
1000 HC Amsterdam

Website

www.heimansentijsssestichting.nl

Secretariaat:

Hugo de Vries-Centrum
Plantage Middenlaan 2c
1018 DD Amsterdam
tel. 020 5300297
heimans-en-thijssse-st@planet.nl

Bibliotheek en archief:

R. van Hees
tel. 020 6228115
heimans-en-thijssse-st@planet.nl
toegankelijk op dinsdag en vrijdag van 10.00 - 16.30 en op afspraak.

Dagelijks Bestuur

M.G. Schouten, voorzitter
tel. 030 2369258
mg.schouten@worldonline.nl
P.J. Roos, secretaris
tel. 020 4963098
rooskra@xs4all.nl
H. Bunte, penningmeester
tel. 020 6228115
h.bunte@ivn.nl
A.L. Spaans, secr. Heimans en Thijssse Steunfonds
tel. 026 4423748
a.l.spaans@planet.nl
J.T.deSmidt, Commissie voor de Collecties
tel. 020 6235114
jt.de.smidt@hetnet.nl
P.J. Schroevers, Commissie Activiteiten en Prijzen
tel. 030 2310312
p.schroevers@zonnet.nl
E. van der Maarel
tel. 0561 430760
eddy.arteco@planet.nl

Eindredactie Nieuwsbrief

E. van der Maarel
tel. 0561 430760
eddy.arteco@planet.nl

Heimans en Thijssse Stichting

